

Πληροφόρηση και Συμμετοχή
Οικοδομώντας μια νέα σχέση
Επιστήμης, Κοινωνίας και
Πολιτικής.

Γιώργος Μπάλιας

Επικ. Καθηγητής

Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Αθήνα, 31.01.2014

Περίγραμμα:

- Η επιστήμη και ο ρόλος της στην άσκηση της περιβαλλοντικής πολιτικής
- Η κοινωνία του κινδύνου
- Η πρόσληψη του κινδύνου
- Επιστημονική και τοπική-λαϊκή γνώση
- Ο αποδεκτός κίνδυνος
- Η αρχή της προφύλαξης
- Πληροφόρηση και συμμετοχή

Η Επιστήμη και οι εφαρμογές της

- Η θεμελιώδης διάκριση στην επιστήμη: **βασική** και **εφαρμοσμένη** επιστήμη.
- Η επιστήμη είναι μια βασική πηγή πληροφόρησης στη διαδικασία λήψης περιβαλλοντικών αποφάσεων.
- Σε πολλές περιπτώσεις, η επιστήμη δεν είναι σε θέση να παράσχει οριστικές απαντήσεις σε περιβαλλοντικά προβλήματα.

➤ **“κανονιστική” επιστήμη:** ένας ιδιαίτερος τύπος εφαρμοσμένης επιστήμης

(Οι καθιερωμένοι όροι διεθνώς είναι **“regulatory science”**, **“mandated science”** και **“policy-related science”**).

➤ Χαρακτηριστικά της κανονιστικής επιστήμης:

- Ενεργοποιείται από τον τυπικό ή κανονιστικό νομοθέτη
- Καταθέτει τα συμπεράσματά της εντός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος
- Λειτουργεί σε συνθήκες ώσμωσης με τα πολιτικά όργανα

- Χαρακτηρίζεται από γνωστικούς περιορισμούς και έλλειψη αντικειμενικότητας
- Επειδή υφίσταται διαπλοκή μεταξύ κανονιστικής επιστήμης και πολιτικής – κατά τη διαδικασία λήψης της απόφασης – ο έλεγχός της παρουσιάζει σημαντικές ή ανυπέρβλητες αδυναμίες
- Η διοίκηση όταν θέλει να υπηρετήσει συγκεκριμένους πολιτικούς σκοπούς διαστρέφει δολίως τα επιστημονικά δεδομένα
- Η ανεξαρτησία της κανονιστικής επιστήμης είναι από ανύπαρκτη έως μερική (ακόμη και όταν χρηματοδοτείται από το Δημόσιο), ποτέ πλήρης
- Οι δημοσιεύσεις σε επιστημονικά περιοδικά εντάσσονται σε πολλές περιπτώσεις στην στρατηγική εξυπηρέτηση οικονομικών συμφερόντων

➤ **Συμπέρασμα:** Τα προβλήματα της κανονιστικής επιστήμης είναι η **έλλειψη οριστικής επιστημονικής γνώσης**, η **απόκρυψη** της ή η **διαστροφή** της.

➤ **Συνέπεια:** Το πέρασμα από το μοντέλο του **κυριάρχου** ρόλου της κανονιστικής επιστήμης στον **περιορισμένο** ρόλο της.

➤ Ο ρόλος της κανονιστικής επιστήμης διαδραματίζεται σε κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από τη διαρκή παρουσία περιβαλλοντικών κινδύνων.

Η κοινωνία του κινδύνου

- Αυτή η έννοια «περιγράφει μια φάση ανάπτυξης της σύγχρονης κοινωνίας, στην οποία οι κοινωνικοί, πολιτικοί, οικολογικοί και ατομικοί κίνδυνοι που δημιουργούνται από την ορμητική καινοτόμο ώθηση, εκφεύγουν ολοένα και περισσότερο από τον έλεγχο και τους προστατευτικούς θεσμούς της βιομηχανικής κοινωνίας.» **U. Beck, “Risk society”**.
- Χαρακτηριστικά των περιβαλλοντικών κινδύνων:
 - **Καθολικοί**
 - **Παγκόσμιοι**
 - **Μη αναστρέψιμοι**

➤ Οι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι ως σύνθετο φυσικό και κοινωνικό γεγονός: Η θεωρία της «**συν-κατασκευής**».

➤ Η επιστημονική και η κοινωνική ορθολογικότητα ως μέθοδος αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών κινδύνων.

➤ Πλουραλιστική διαβούλευση στο πλαίσιο σύζευξης επιστημονικής και κοινωνικής ορθολογικότητας.

Η ατομική πρόσληψη του κινδύνου (risk perception)

- Η έννοια της πρόσληψης του κινδύνου.
- Οι πολίτες, οι ειδικοί και η πρόσληψη του κινδύνου.
- Λόγοι διαφωνίας μεταξύ ειδικών και πολιτών στην αξιολόγηση των περιβαλλοντικών κινδύνων.
- Η διευρυμένη αντίληψη των πολιτών για τους περιβαλλοντικούς κινδύνους.
- Η αναγκαιότητα συμμετοχής των πολιτών.

Θεωρητικές προσεγγίσεις για τη σχέση επιστημονικής και τοπικής-λαϊκής γνώσης

- **Η θετικιστική άποψη:** τα ανυπέρβλητα όρια μεταξύ της επιστημονικής και της μη επιστημονικής γνώσης.
- **Η «μετανεωτερική» άποψη:** υπέρβαση των ορίων μεταξύ επιστημονικής και μη επιστημονικής γνώσης.
- ‘Οι περιγραφές της επιστήμης ως ευδιάκριτης, αληθούς, χρήσιμης, αντικειμενικής ή ορθολογικής, αποτελούν ατελή και ασαφή εικόνα της. Μια τέτοια περιγραφή γίνεται διότι είναι χρήσιμη για τον επιστήμονα στην προσπάθειά του για αναζήτηση εξουσίας και υλικών πόρων’. **(Thomas Gieryn, *Boundary Work and the Demarcation of Science from Nonscience*, 48 AM. SOC. REV. 781 (1983).**

Η μετανεωτερική άποψη

- “Είναι λάθος να λέμε ότι οι αξιολογήσεις του κινδύνου μπορούν να είναι τελείως απαλλαγμένες από πολιτιστικές, κοινωνικές ή ηθικές αξίες, όπως διατείνονται αρκετοί αφελείς θετικιστές. Ομοίως, είναι λάθος να πιστεύουμε, όπως το κάνουν αρκετοί σχετικιστές, ότι μπορεί να δικαιολογηθεί οποιαδήποτε αξιολόγηση” **K. Shrader-Frechette, Risk and Rationality, 1991.**
- Δύο βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις στα πλαίσια της αποδόμησης της θετικιστικής αντίληψης:
 - Η αξιολόγηση των περιβαλλοντικών κινδύνων στηρίζεται προεχόντως στην επιστημονική γνώση και δευτερευόντως στις πολιτισμικές και κοινωνικές αξίες (**Ulrich Beck, Anthony Giddens**)
 - Η αξιολόγηση των περιβαλλοντικών κινδύνων στηρίζεται αδιακρίτως στην επιστημονική και στη λαϊκή γνώση (**Sheila Jasanoff, Brian Wynne {Science and Technology Studies}**)

Αποδεκτός κίνδυνος

- Ο αποδεκτός κίνδυνος ως κεντρική εννοιολογική κατηγορία στη θέσπιση και εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής.
- Ο αποδεκτός κίνδυνος στην ευρωπαϊκή πολιτική για το περιβάλλον και στο διεθνές εμπόριο.
- Ο προσδιορισμός του αποδεκτού κινδύνου στο πλαίσιο των θεσμικών λειτουργιών της Ε.Ε. και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου.

Η Αρχή της Προφύλαξης (Precautionary Principle)

➤ Διακήρυξη του Ρίο (1992)

Αρχή 15: “Αποσκοπώντας στην προστασία του περιβάλλοντος, η προφυλακτική προσέγγιση θα εφαρμοστεί ευρέως από τα Κράτη ανάλογα με τις δυνατότητές τους. Όταν υπάρχουν απειλές σοβαρής ή ανεπανόρθωτης ζημίας, η έλλειψη πλήρους επιστημονικής βεβαιότητας δεν θα χρησιμοποιηθεί σαν λόγος για την αναβολή λήψης αποδοτικών μέτρων που προλαμβάνουν την περιβαλλοντική υποβάθμιση”.

- Όροι και προϋποθέσεις εφαρμογής της αρχής της προφύλαξης.
- Η αρχή της προφύλαξης ως θεσμικό εργαλείο της σύζευξης επιστημονικής και λαϊκής γνώσης.
- Εμβληματικές περιπτώσεις εφαρμογής της αρχής της προφύλαξης (**ΓΤΟ, ηλεκτομαγνητική ακτινοβολία, έκθεση σε χημικές ουσίες, βιοποικιλότητα, νανοτεχνολογία**).

Πληροφόρηση και Συμμετοχή

- Το ατομικό δικαίωμα στην πληροφόρηση και τη συμμετοχή κατά τη διαδικασία λήψης απόφασης.
- Η συμμετοχή στα πλαίσια του **τεχνοκρατικού** μοντέλου.
- Η συμμετοχή στα πλαίσια του **διαβουλευτικού** μοντέλου.
- Θεσμικό πλαίσιο:
 - **Διακήρυξη του Ρίο (1992), Αρχή 10**
 - **Σύμβαση Aarhus (1998)**